

1. Στο δεύτερο μισό του 6ου και τις αρχές του 7ου αι. το Βυζάντιο συγκλονίστηκε από μια πολύπλευρη κρίση. Λοιμοί, κακές σοδειές, σεισμοί και εισβολές στα εδάφη της αυτοκρατορίας. **Αφού μελετήσετε την παρακάτω πηγή και τις πληροφορίες που δίνει το βιβλίο σας στη σελ. 19, να εξηγήσετε πώς επηρέασαν αυτά τα προβλήματα τη βυζαντινή αυτοκρατορία.**

Βρίκαμε το δημόσιο να είναι καταφορτωμένο με πολλά χρέη και να έχει φτάσει στη χειρότερη φτώχεια [...] και τον στρατό τόσο παραμελημένο από την έλλειψη των αναγκαίων, ώστε το κράτος να σφυροκοπείται από τις αδιάκοπες εισβολές και επιδρομές των βαρβάρων.
Από Νεαρά του Ιουστίνου Β΄ (566 μ. Χ.)

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

Η κατάληψη της Ιερουσαλήμ από τους Πέρσες το 614 μέσα από τα μάτια ενός βυζαντινού μοναχού.

Οι Πέρσες αγωνίστηκαν 20 μέρες. Και χτυπούσαν τόσο βίαια με τις βαλίστρες τους που την εικοστή πρώτη μέρα γκρέμισαν τα τείχη της πόλης. Στη συνέχεια οι κακοί εχθροί μπήκαν στην πόλη με μεγάλη μανία, σαν εξαγριωμένα ζώα και ερεθισμένα φίδια [...] Σαν λυσσασμένα σκυλιά ξέσκιζαν τις σάρκες των πιστών και δεν σέβονταν κανένα, ούτε άντρα ούτε γυναίκα, ούτε γέρο ούτε νέο, ούτε παιδί ούτε μωρό, ούτε παρθένα ούτε χήρα ...

2. Με βάση την παραπάνω πηγή και τις πληροφορίες του βιβλίου σας στη σελ. 20 απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:
 α. Τι έκαναν οι Πέρσες, όταν κατέλαβαν την Ιερουσαλήμ;

β. Πώς νομίζετε ότι ένιωσαν οι Βυζαντινοί, όταν έμαθαν τα νέα;

3. Αφού διαβάσετε την παρακάτω πηγή και το βιβλίο σας (στις σελ. 19-20), απαντήστε με ποιες ενέργειες απέτρεψα την επερχόμενη καταστροφή.

Αυτό το έτος (622) στις 4 Απριλίου ο βασιλιάς Ηράκλειος, αφού γιόρτασε το Πάσχα, αμέσως τη δεύτερη μέρα του Πάσχα, το απόγευμα ξεκίνησε κατά της Περσίας. Επειδή δεν είχε οικονομικούς πόρους, είχε πάρει τα χρήματα των εκκλησιαστικών ιδρυμάτων ως δάνειο και από τη μεγάλη εκκλησία (Αγία Σοφία) πήρε τα πολυκάνδηλα και άλλα λειτουργικά σκεύη και έκοψε νομίσματα πολλά. Άφησε δε και το γιο του μαζί με τον πατριάρχη Σέργιο να διοικούν με τον πατρίκιο Βόνουσο, άνδρα λογικό και συνετό σ' όλα και έμπειρο...
Θεοφάνης Χρονογραφία

- α. ....
 .....
 .....
 β. ....
 .....
 .....

4. Με βάση τον παρακάτω χάρτη και τις πληροφορίες του βιβλίου σας στις σελίδες 19-20, να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα.

Διάρκεια εκστρατείας	
Σημαντικότερη μάχη – έκβαση της μάχης	
Αποτελέσματα εκστρατείας	

5. Το 626, ενώ ο Ηράκλειος ήταν σε εκστρατεία κατά των Περσών, οι Πέρσες συμάχησαν με τους Αβάρους και πολιορκήσαν την Κωνσταντινούπολη. Οι Βυζαντινοί κατάφεραν τελικά να λύσουν την πολιορκία χάρη σε ανεμοστρόβιλο που σήκωσε τρικυμία και κατάστρεψε τον εχθρικό στόλο.

α. Πού απέδωσαν τη νίκη τους σύμφωνα με τον παρακάτω ύμνο; .....

β. Μήπως γνωρίζετε πώς ονομάζεται ο ύμνος αυτός; .....

Τῆ ὑπερμάχῳ στρατηγῶ τὰ νικητήρια,
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω σοι ἡ Πόλις σου Θεοτόκε.
Ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
ἵνα κράζω σοι· Χαίρε, Νύμφη ἀνύμφευτε».

6. Ο Ηράκλειος και η Αγία Ελένη επιστρέφουν τον Τίμιο Σταυρό στην Ιερουσαλήμ (πίνακας του 1481). Ποιον αναχρονισμό εντοπίζετε στον πίνακα;

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΣΠΗΤΙ Στην εικόνα βλέπετε έναν δίσκο που εικονίζει τον Ηράκλειο ως Δαβίδ. Τι γνωρίζεις από την παλιά διαθήκη που θα μπορούσε να στηρίζει τον παραλληλισμό αυτόν;

7. Με βάση το χάρτη και τις πληροφορίες που δίνει το βιβλίο σας στη σελίδα 20 απαντήστε:

α. Τι ήταν τα θέματα και ποιος ήταν επικεφαλής;

β. Ποια ανάγκη υπαγόρευσε την καθιέρωση των θεμάτων;

8. Με βάση την παρακάτω πηγή και τις πληροφορίες του βιβλίου σας στη σελίδα 20, απαντήστε στις ερωτήσεις:

α. Τι ήταν τα **στρατιωτικά κτήματα** ή **στρατιωτόπια**; .....

β. **Γιατί**, σύμφωνα με τις παρακάτω δύο πηγές, ο **θεματικός στρατός αποδείχτηκε πιο αποτελεσματικός** από τους μισθοφόρους; .....

Πηγή 1: *Εν καιρώ πρέπει το κράτος να προχώρησε και στην παραχώρηση ή πώληση γης στους στρατιώτες με σκοπό τη δημιουργία στρατιωτών, οι οποίοι δε θα πληρώνονταν πλέον τακτικά για τις στρατιωτικές τους υπηρεσίες, αλλά θα κάλυπταν σε μεγάλο μέρος τις ανάγκες τους από την καλλιέργεια της γης τους. Οι στρατιώτες αυτοί δεν ήταν πλέον επαγγελματίες, καθώς, ως συνέπεια της ιδιότητας του στρατιώτη-γεωργού, δεν υπηρετούσαν ενεργά όλο το χρόνο αλλά μόνο την περίοδο των επιχειρήσεων και ανάλογα με τις ανάγκες που προέκυπταν, ωστόσο μάχονταν με αυτοθυσία, γιατί πολεμούσαν για τη γη τους. Οι απαρχές της διαδικασίας σύνδεσης των στρατιωτών με τη γη πρέπει να τοποθετηθούν ήδη στα μέσα του 7ου αιώνα, ενώ η εξέλιξή της διήρκεσε πάνω από δύο αιώνες και ολοκληρώθηκε το 10ο αιώνα με τη δημιουργία των λεγόμενων στρατιωτικών κτημάτων, που ήταν συνδεδεμένα με τη στρατιωτική θητεία και προστατεύονταν από την αυτοκρατορική νομοθεσία, καθώς παραχωρούνταν επίσημα από το κράτος.*

(Στουραϊτης Ιωάννης, «Θέματα», 2005, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού)

Πηγή 2: Ο θεματικός στρατός αποτελούσε τον κύριο στρατό της Αυτοκρατορίας, ένα είδος εθνικού στρατού στον οποίο στρατολογούνταν μόνο κάτοικοι χριστιανοί ορθόδοξοι, αποκλεισμένων των αιρετικών, Εβραίων κ.λπ., σε αντίθεση προς τις υπό της κυβέρνησης της Κωνσταντινούπολης στρατολογούμενες μονάδες που καλούνταν Τάγματα και που περιελάμβαναν και ξένους και αιρετικούς, ακόμα και μη Χριστιανούς. Ο Θεματικός στρατός φάνηκε εξαιρετικά αποτελεσματικός στην απόκρουση των αραβικών επιθέσεων. Όταν π.χ. οι Σαρακηνοί περνούσαν τα σύνορα, ο επικεφαλής της περιοχής το ανέφερε αμέσως στον στρατηγό του θέματος. Ο στρατηγός έστελνε αμέσως και ειδοποιούσε τα γειτονικά θέματα, ενώ το ιππικό του ξεκινούσε για να καταδιώξει και να πλευροκοπήσει τους επιδρομείς και το πεζικό έπιανε τα στενά απ' όπου θα ήταν υποχρεωμένοι να περάσουν στην επιστροφή τους. Στο μεταξύ τα γειτονικά θέματα συνάθροιζαν τα κυριότερα στρατεύματα τους και όλοι ετοιμάζονταν να συναντηθούν στο σημείο όπου περίμεναν ότι θα χτυπούσε ο εχθρός. Αν πρόφταναν να συγκεντρωθούν εγκαίρως ήταν δυνατόν να κυκλώσουν τους εισβολείς και να τους αιχμαλωτίσουν.

(Δρ. Ειρήνη Αρτέμη, Θεολόγος – Φιλολόγος, Αφιέρωμά στο βυζαντινό στρατό)

Όταν ήταν αυτοκράτορας ο Ηράκλειος [610-641] που καταγόταν από τη Λιβύη, η επικράτεια του Ρωμαϊκού Κράτους περιορίστηκε και ακρωτηριάστηκε τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση. Τότε οι διάδοχοι του, που δεν ήξεραν πού και πώς να ασκήσουν την εξουσία τους, κατέστησαν σε μικρά τμήματα τη διοίκηση τους και τα μεγάλα στρατιωτικά σώματα και εγκατέλειψαν την προγονική τους λατινική, υιοθετώντας την ελληνική γλώσσα [...]. Γιατί (παλιότερα) ονόμαζαν τους **χιλίαρχους λογγίνους** και τους **εκατόνταρχους κεντουρίωνες** και τους τωρινούς **στρατηγούς κόμητες**. Αλλά και η ονομασία θέμα είναι ελληνική και όχι ρωμαϊκή και προέρχεται από τη **θέση**.

(Κ. Πορφυρογέννητος, Περί θεμάτων)

9. Με βάση την παραπάνω πηγή και τις πληροφορίες του βιβλίου σας στη σελ. 20 βρείτε ποια γεγονότα σηματοδοτούν το οριστικό τέλος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και την αρχή της μεσαιωνικής ελληνικής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

- .....
- .....
- .....

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΣΠΗΤΙ (στο τετράδιο) Σε περίπτωση αποτυχίας της εκστρατείας του Ηρακλείου ποιες θα ήταν οι απώλειες της Βυζαντινής αυτοκρατορίας σύμφωνα με το παρακάτω παράθεμα ;

Μια ακόμα πτυχή της υψηλής στρατηγικής του Ηρακλείου πρέπει να σημειωθεί, πριν προχωρήσουμε στις επί μέρους διαστάσεις της. Όταν ο Ηράκλειος αποφάσισε να επιτεθεί στην καρδιά της περσικής αυτοκρατορίας, αντί να αρκестθεί στη διατήρηση όσων του είχαν απομείνει, τα έπαιξε όλα για όλα σε μια ζαριά. Αν η επίθεση του είχε αποτύχει, αν ο στρατός του είχε ηττηθεί και διαλυθεί, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία θα είχε ελάχιστες πλέον εφεδρείες. Έχοντας κυριολεκτικά ρευστοποιήσει τα χρυσαφικά της, είχε συγκεντρώσει τις έσχατες δυνάμεις της στο εγχείρημα του Ηρακλείου. Αν ο Ηράκλειος είχε αποτύχει, η Μικρά Ασία θα έπεφτε πιθανότατα στους Πέρσες, αφήνοντας την Κωνσταντινούπολη ουσιαστικά χωρίς επαρχίες και χωρίς φορολογικά έσοδα, ένα απόρθητο αλλά απομονωμένο φρούριο, καταδικασμένο σε μαρασμό. Στην περίπτωση του Ηρακλείου ωστόσο η τύχη ευνόησε τους τολμηρούς και ο θρίαμβος του τον ανέβασε σε τέτοια ύψη στη συλλογική μνήμη της ελληνικής ορθοδοξίας, που μόνο δύο άλλοι βυζαντινοί αυτοκράτορες προσεγγίζουν: ο Μέγας Κωνσταντίνος και ο Βασίλειος Β' Βουλγαροκτόνος.

X. Παπασωτηρίου, «Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική 6ος-11ος αιώνας», Εκδόσεις Ποιότητα-2001 σελ. 120-123

Για ανακεφαλαίωση συμπληρώστε τα κενά στον παρακάτω πίνακα:

	ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ και.....	η ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ τους
1	Οι λοιμοί, οι κακές σοδειές, οι σεισμοί και οι εισβολές στα εδάφη της αυτοκρατορίας στα μισά του 6 ^{ου} και τις αρχές του 7 ^{ου} αι. οδήγησαν	...στην ....στη ....και στην .....
2	Οι Σλάβοι και οι ..... απειλούν τη βυζαντινή αυτοκρατορία, το κράτος χρειάζεται ριζική μεταρρύθμιση, κάτι που αναλαμβάνει	...ο .....
3	Ο ..... αντιπροσωπεύει τον τύπο του..... που ηγείται προσωπικά	...του .....
4	Ο νέος αυτοκράτορας αναδιοργανώνει το....., βοηθιέται οικονομικά από την..... και επιχειρεί	...εκστρατείες κατά .....
5	Τελικά, ο αυτοκράτορας συντρίβει τους..... το 627μ.Χ. στην πόλη .....και επιστρέφει τον Τίμιο Σταυρό στην Ιερουσαλήμ, ενώ νωρίτερα, το 626μ.Χ.	...οι Βυζαντινοί κατάφεραν να .....
6	Τον 7 ^ο αι., όμως, εμφανίζεται ένας νέος εχθρός στο Βυζάντιο, οι....., που προβληματίζουν αρκετά τους διαδόχους του Ηρακλείου. Έτσι οι διάδοχοι αποφασίζουν να εγκαθιδρύνουν στη Μ. Ασία	...ένα νέο .....
7	Στο ..... στρατό υπηρετούσαν ....., στους οποίους το κράτος	...παραινούσε .....
8	Με τα έσοδα από την καλλιέργεια των..... οι στρατιώτες συντηρούσαν τις.....τους,	...αγόραζαν ..... και .....

9	Ο ..... ήταν πολύ σημαντικός, γιατί αντικατέστησε τους παλαιούς.....στρατούς και αποτέλεσε	...ένα είδος .....
10	Η ..... και ..... διοίκηση των επαρχιών ενώθηκαν στο πρόσωπο	...του .....
11	Το σύστημα των..... σταθεροποιήθηκε προς τα τέλη του 7 ^{ου} αι. και εξαπλώθηκε και	...στις .....
12	Μια σημαντική αλλαγή του 7 ^{ου} αι. είναι και η ολοκλήρωση του ..... της κρατικής διοίκησης. .... γλώσσα έγινε η..... και οι..... τίτλοι	...αντικαταστάθηκαν .....
13	Πρώτος ο..... υιοθέτησε τον τίτλο.....με τη	...χριστιανική προσθήκη .....
14	Αυτήν την εποχή σηματοδοτείται το τέλος της.....και η αρχή	...της .....